

ac *aturatz* és el que Sobrepretz ha fet amb els seus poemes (44/64.24): ús ben interessant perquè és quasi intacte el valor del ll. *OBTÜRARE* i no deixa d'aportar certa útil confirmació a l'etimologia. Ara bé, usos del llinatge d'aquest s'han mantingut fins avui en les conservadores terres de ponent, i especialment aplicats a compartiments de la vida muntanyenca tan plens d'arcaisme com el pastoral i forestal: *aturar-se* 'reservar-se (un dret)': «nos *aturam* que-y pugam fer fuste per nostre empriu», doc. de 1624 (CaCandi, *MiscHiCat.* I, 137); 'obstruir l'aprofitament (d'unes pastures, deveses, etc.)': «aquell tros de muntanya el tenim *abanit*, ho *aturem*, des del 1.º de maig al 1.º de setembre que només hi poden anar amb el bestiar d'ací», a Avellanós (1957), «(aquells boscos) no els podien fer *aturar*» a Santa Engràcia de la Conca (1957); «te'l faré *aturà*» (el bestiar) 'impedir que vagi a pasturar-hi' a Saünc de Benasc (1965). I així continua Aragó endins: «no va queré *aturà* las güellas» a la Vall de Gistau (1965), «las Pacinas es un pedazo de bosque que no se *atura* ni nada», «en la Ripa de Bin está lo que había que *aturar*» a Bielsa (1965).⁴ Anàlogament 'embassar, entollar, estancar (aigua)' en els Ports de Morella: «allí hi ha unes clotxes d'*aturà* aigua» (Cincorres, 1961).

En el sentit intransitiu de 'romandre, restar', que hem vist en l'Ordonament de 1292, resta molt viu en tota l'Edat Mitjana, com en Muntaner: «per ço que en aquell pensament no *aturàs*» (cap. 32); «quantes són / ara en lo món / són diableses / dimoniesses: / car les primeres / amors són veres / e tots temps duren, / per ço hi *aturen* / tant los diables: / d'ells són amables!»; JRoig (*Spill*, 372); «e pregà als embaxadors *aturassen* allí fins en l'endemà», *Tirant* (Ag. I, 44), «e atorgau-nos gràcia que pugam *aturar* ací 5 o 6 dies», id. (I, 260); i també en la *Questa* del S. XIV del mallorquí Reixac (31.9).

Notem encara *aturar-se una cosa* 'retenir-la': «com lo dit Vescombe hac aguda la dita fembra, tramès-li un dia 50 florins a obs de messió per lo dit Berthomeu, e lo dit Berthomeu *aturà*s, dels dits 50 florins, 30 florins, et donà los 20 florins a la dita dona», en doc. valencià del tercer quart del S. XIV (*BABL* VIII, 384); «serie contra Déu, pendre-s venjança, car Déu la s'ha *aturada*», St. Vicent F. (*Serm.* I, 115.11). Això semblaria avui ben antiquat, i no obstant degué restar viu, almenys en comarques del NE., fins als temps napoleònics: «la rosa yo vos la dó / més *m'aturo* la ponsella: / *m'aturo* cinc-cents soldats -->», romanç de la presa de Roses c. 1795 (cat. or.), «*m'aturo* dos-cents canons, a dintre les fortaleses, / *m'aturo* tres-cents cavalls per anà volant la terra, / *m'aturo* dos mil infants, / *m'aturo* dos-cents vestits encar que fossin de seda» (versió recollida a Girona per Pujol, Milà i F., *Romllo.*, 88CD).

Aturar està molt lluny de ser un mot peculiar a la nostra llengua dins les romàniques, com creuen bastants. En primer lloc, en llengua d'oc apareix des dels orígens (sovint ja en Bertran de Born, etc.) fins avui (almenys en una part del territori): en els trobadors

apareix en totes les accs. nostres i en una gran abundor d'exs. (veg. *PSW* I, 99-101; *Rayn.* II, 141).

Així mateix fou corrent, en molts dels seus usos, en el cast. medieval (i algun d'especial fins més tard); entre molts, apareix *aturar* 'perseverar, romandre impassible' en Berceo (*Mil.*, 854a); en trobem dotzenes d'exs. en *Calila e Dimna*, en *Alex.*, en l'Arxipreste de Hita, en el Poema d'Alf. XI, etc. És clar que n'hi ha molta documentació en arag. ant.: intr. «en tales posesiones --- el señor o sos omnes pueden degollar ovelas --- si hy entraron por negligencia del pastor, et hy *aturaren* tanto assí que daño y fagan», *Fueros de Aragón*, § 147.1; i, en alguns usos escadussers i molt especials, se'n poden trobar casos fins en Cervantes, com en el de 'obstruir-se', tan etimològic: «pues *atúrese* esa boca, y cóbase esa lengua con una agujeta de dos cabos ---!»; *Entremés de la Cueva de Salamanca* (cita de Rdz. Marín en la seva ed. del *Quixot* (I, c. 38, *CIC.* III, 326n.); dialectalment es manté en parlars d'Andalusia (AVenceslada) i Extremadura (Cabrera, *Di. de Etims.*), en judeo-espanyol i en alguns altres llocs; en part, és veritat, es tracta d'accs. i construccions un poc diferents, sovint bastant, de les catalanes, en el gènere de la cervantina, altres cops intermèdies entre aquestes i les nostres o les llatines, i en part es tracta, alhora, de la variant *turar*; veg. els detalls i documentació en el *DCEC* II, 209a1ss. (s. v. *durar*); des del cat. ant. el mot va passar al basc bisc. *aturau* 'aguantar, sofrir», «endurer» (Azkue, *Dicc.*; *Hom. MzPi.* II, 1925, 89).

En particular reparem en la persistència del mot en gallego-portuguès, on tornem a acostar-nos bastant als sentits catalans: gall. ant. *aturar* «persistir, mantenir, aguantar, resistir» en les *Cantigas* del Rei Savi (ed. Valmar, 383; LzAydiello, *RHist.* LVII, 570), i avui encara gall. *aturar* «aguantar, resistir, soportar» (*Dicc. Acad. G.*; Castelao, *Esc. Dónega*, 277.11); port. *aturar* tr. «suportar, sofrir com resignação, tolerar; conservar; prolongar; sustentar», intr. «perseverar, continuar»; «porque ela tem um gênio / muito caro de *aturar*: / põe-lhe o dedo no nariz, / até que o faz calar» (text segurament mig lleonès ja, car és escrit per un poeta local de Miranda do Douro, Leite de V., *Est. de Philol. Mirandesa* II, 284); «as forças tão poucas são, / tiradas do coração, / que não me pode *turar*», en l'ed. prínceps, 1557, dels versos de Bernardim Ribeiro, mentre que altres eds. hi posen *aturar* (*RLus.* II, 283).

Convindrà consultar encara, per a més dades i qüestions hispàniques relatives a *aturar* i *turar*, el meu article citat. Pel que fa a l'etimologia s'ha estat d'acord en general a partir del ll. *OBTÜRARE* 'tapar, embussar', 'tancar estretament una sortida' (*REW*, 6025; cf. Cuervo, *Dicc.* II, 1344). L'evolució semàntica tal com l'hem esbossada és convincent, i encara que els fets que *OBTÜRARE* s'hagi conservat manifestament en l'it. *turare* 'tapar, embussar' i que al costat d'aquesta forma s'hi usi una variant *atturare*, no serien prova inequívoca, són en tot cas una forta raó auxiliar: el quadro total de la història dels sentits del mot català